

Težavna dediščina in težave z dediščino na Kočevskem

Posvet v okviru projekta *Teža preteklosti*.
Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske.

ZRC SAZU
Glasbenonarodopisni
inštitut

Posvet

Težavna dediščina in težave z dediščino na Kočevskem

ZRC SAZU
Glasbenonarodopisni
inštitut

**Teža
preteklosti**
Primer Kočevske

Težavna dediščina in težave z dediščino na Kočevskem

Posvet v okviru projekta *Teža preteklosti. Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske.*

Program in povzetki

Uredile: Anja Moric, Anja Serec Hodžar, Marjetka Golež Kaučič

Programski in organizacijski odbor: Anja Moric, Anja Serec Hodžar, Alenka Bartulović, Marjetka Golež Kaučič

Jezikovni pregled: Marija Klobčar

Oblikovanje: Barbara Koblar

Založila: Založba ZRC, ZRC SAZU

Zanjo: Oto Luthar

Glavni urednik založbe: Aleš Pogačnik

Izdal: ZRC SAZU Glasbenonarodopisni inštitut

Zanj: Mojca Kovačič

Izid so podprli: Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

Ljubljana, 2024

Prva elektronska izdaja

CC BY NC ND

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 186934787

ISBN 978-961-05-0839-7 (PDF)

ZRC SAZU

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno
in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

Težavna dediščina in težave z dediščino na Kočevskem

Posvet v okviru projekta *Teža preteklosti*.

Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske.

Program in povzetki

6. marec 2024, Ljubljana, Slovenija

Založba ZRC

Ljubljana, 2024

UVODNA BESEDA

Težavna dediščina in težave z dediščino na Kočevskem je interdisciplinarni simpozij, namenjen osvetlitvi razumevanja težavne preteklosti in dediščine na območju, zaznamovanem s konflikti, ki so nastali v različnih zgodovinskih in družbeno-političnih okoliščinah.

Simpozij tematsko izhaja iz raziskovalnega projekta *Teža preteklosti. Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske*, ki poteka na Glasbenonarodopisnem inštitutu ZRC SAZU in na primeru tega nekdanj večjezičnega območja na JV Slovenije preučuje spremembe v odnosu do kulturne dediščine in njenih rabah. Osredinja se na tri prelomnice – na konec prve svetovne vojne in nastanek jugoslovanske države, ki je na Kočevsko prinesel spremembo v relaciji večina-manjšina, na post-konfliktno obdobje po koncu druge svetovne vojne, ko se je zaradi transferja »nemškega« prebivalstva in priseljevanja ekonomskih migrantov iz drugih krajev zamenjala etnična struktura prebivalstva, in na obdobje približevanja Evropski uniji po osamosvojitvi Slovenije.

Prav družbene tranzicije in spremembe političnih sistemov nas z vprašanji kulturne dediščine najbolj neposredno soočajo. Pogosto so povezane s spremembami meja, ob katerih še zlasti rado prihaja do disonantnosti dediščine, ki vzbuja nasprotujoča si čustva in odzive. Za to so zlasti občutljiva »obmejna območja«, kjer je prihajalo do stikov več etničnih skupin in na katerih se posledično prepletajo različni spomini, identitete in zgodovine. Med območja, kjer so se v preteklem stoletju najbolj lomila kopja disonantnosti, sodi tudi Kočevska.

Udeleženci posveta bodo osvetlili težave z dediščino na Kočevskem oz. razmišljali o njeni težavnosti z vidika različnih znanstvenih disciplin in strok. Skozi premislek o povezavi med socialnim spominom, dediščinjenjem in konstrukcijo identitet bodo naglasili tudi povezave med težko dediščino Kočevske, odnosom med Nemci in Slovenci na Slovenskem in nacionalnim (političnim) diskurzom o narodni spravi.

DOC. DR. ANJA MORIC

PROGRAM

Sreda, 6. marec 2024

9.30–10.00 Registracija

10.00–10.10 Pozdravni nagovori

10.10–10.40 Anja Moric, Naša, vaša, njihova? O težavah z dediščino na Kočevskem

10.40–11.10 Judita Podgornik Zaletelj in Dušan Štepec, Spomeniškovarstvena vprašanja upravljanja in prezentacije »težavne« dediščine

11.10–11.40 Saša Renčelj Škedelj, Izkušnje konservatorja z delom na odročnih območjih: primer Kočevske

11.40–12.00 Odmor

12.00–12.30 Helena Seražin, Kočevska v luči umetnostne topografije

12.30–13.00 Marjetka Golež Kaučič, Kočevarske in slovenske balade – kulturno in jezikovno prežemanje

13.00–13.30 Marija Klobčar, Teža preteklosti v kočevarskem pesemskem izročilu

13.30–14.30 Kosilo

14.30–15.00 Anja Serec Hodžar, Kočevska v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU

15.00–15.30 Alenka Bartulović, O albanski dediščini v Sloveniji: Razmislek o prezrti temi

15.30–16.00 Božidar Jezernik, Kralja Svetopolka grad v oblakih

16.00–16.30 Odmor

16.30–17.00 Jaka Repič, Množična grobišča: antropološki pristopi in perspektive

17.00–17.30 Marija Wakounig in Danijel Grafenauer, Podoba drugega ali sosed v ogledalu sosed. Slovenija in Avstrija na presečišču medsebojnih odnosov

17.30 Zaključek

POVZETKI

O albanski dediščini v Sloveniji: razmislek o prezrti temi

Alenka Bartulović

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Univerze v Ljubljani

alenka.bartulovic@ff.uni-lj.si

Čeprav so se javne percepcije (kosovskih in makedonskih) Albancev v Sloveniji spreminjale v skladu s političnimi transformacijami, je moč trditi, da gre za skupnost, do katere Slovenci v splošnem čutijo večjo etnično distanco kot do drugih nekdanjih jugoslovanskih narodov (Udovič in drugi 2007). V zadnjem desetletju v slovenskem javnem diskurzu tako zasledimo številna negativna mnenja o albanski skupnosti, ki je označena za »neintegrirano« in problematično. Razprave o nezadostni vključenosti Albancev sicer niso nove, saj gre za pomembno politično vprašanje, ki je bilo v času SFR Jugoslavije ključno: v tem obdobju je bila albanska skupnost stigmatizirana kot pretirano izolirana in nekooperativna, saj jo je oblast izdatno nadzirala tudi zaradi nezadostne participacije v KP in lokalnih skupnostih (glej Archer 2023). Kljub tovrstnim obtožbam in stigmati so Albanci postali pomemben aktivni segment prebivalstva v številnih (slovenskih) krajih, kjer so pogosto ustanavljali družinska podjetja, ki so pomembno vplivala na dinamiko vsakdanjega življenja lokalnih skupnosti. Kljub temu pa v Sloveniji zasledimo le peščico raziskav, ki se ukvarjajo z albansko dediščino (glej npr. Bajtullahu 2021), povsem odsotne pa so raziskave, ki naslavlajo vprašanje soustvarjanja in interakcije članov albanske skupnosti z lokalno dediščino. V prispevku bom o percepciji lokalne in albanske dediščine premišljevala na podlagi krajše terenske raziskave pri Albankah v Kočevju. Izsledki raziskave bodo postavljeni tudi v širši kontekst, saj bo prispevek na podlagi krajše diskurzivne analize medijskega poročanja in spletnih komentarjev, ki problematizirajo prisotnost Albancev v Sloveniji, izpostavil diskrepanco med stereotipnimi upodobitvami pripadnikov in pripadnic albanske skupnosti ter njihovimi samopercepcijami in razmišljanjem o preteklosti in prihodnosti.

Kočevarske in slovenske balade – kulturno in jezikovno prežemanje

Marjetka Golež Kaučič

Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU

marjetka.golez-kaucic@zrc-sazu.si

Referat se ukvarja s primerjalno vsebinsko analizo kočevarskih in slovenskih balad, v kateri smo analizirali in primerjali enajst balad iz Hauffnove zbirke *Die deutsche Sprachinsel Gottschee: Geschichte und Mundart, Lebensverhältnisse, Sitten und Gebräuche, Sagen, Märchen und Lieder* (1895). Analiza omogoča, da vidimo, kakšno je bilo medsebojno vplivanje dveh kultur na ozemlju, kjer so Kočevarke oz. Kočevarji ohranjali svojo tradicijo, hkrati pa se niso zapirale/-i vanjo. Odprte/-i so bile/-i za vplive drugih jezikovnih in ustvarjalnih tokov, ki so močno oblivali ta t. i. jezikovni otok, ki to pravzaprav ni bil. Prav prek teh analiz lahko ugotavljamo, kako so se jezikovne prvine v pesmih med seboj prepletale; vsebina posameznih balad se je v kočevarski tradiciji kulturno spreminjala, a ohranjala izvorno vsebinsko jedro. Domnevamo, da so v vernakularni repertoar sprejeli tiste prvine, ki so jim bile blizu, kar velja tudi za vsebine ljudskih balad. Kulturno in jezikovno prežemanje bomo predstavili z intertekstualno in interkulturno analizo slovenske in kočevarske balade Desetnica/Vandrajoči otrok. Ugotavljamo, kako raznovrstno je kočevarsko ljudsko pesemsko izročilo v motivih, temah, snoveh, metriki, narečju in da smo v tem izročilu priča jezikovnim ter kulturnim prepletanjem med ljudmi območja, ki so ga naselili Kočevarke oz. Kočevarji. To je bilo mnogo bolj povezano z vsemi območji, kjer so živeli Slovenke oz. Slovenci in drugi narodi, kar dokazujejo tudi balade. Ne samo, da ne drži teza o izoliranosti neke jezikovne skupnosti, kočevarsko folklorno izročilo je tudi del univerzalnega izročila, ki z vsebinami in oblikami sega prek vseh jezikovnih in kulturnih meja.

Kralja Svetopolka grad v oblakih

Božidar Jezernik

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Univerze v Ljubljani

bozidar.jezernik@ff.uni-lj.si

V drugi polovici 19. stoletja se je slovenski nacionalizem razvijal v povezavi z bojem za uveljavitev slovenskega jezika v šolah in uradih, zato so vodilni narodnjaki poudarjali nujnost narodne sloge. Ker pa je vsak sodoben narod notranje strukturiran in obsega posameznike z različnimi, tudi nasprotujočimi si interesi, je po svoji notranji logiki govor o narodni slogi sčasoma postajal razvijanje prapora narodnega razdora. Bleiweisove *Novice* so že leta 1873 ugotovljale, da je ločnica med Slovenci iz dneva v dan bolj očitna, in se zavzele za ločitev na dve stranki, od katerih naj bi ena zastopala konservativni, druga pa liberalni program.

Politični boj je tako prenehal biti spopad med »slovenskimi« in »nemškimi« politiki: v njem se je vse bolj odražala interesna diferenciacija znotraj slovenske večine. Vzporedno s krepitvijo narodne zavesti in z učinkovitostjo narodne organizacije se je tedaj paradoksalno vse bolj kazala nesloga med Slovenci, in sicer zato, ker je pomen skupnega boja proti »zunanjemu sovražniku« upadel. Slovenski politiki so se vedno bolj delili na dva tabora, ki sta se vneto bojevala zoper »notranjega sovražnika«. Ko so v devetdesetih letih 19. stoletja na Slovenskem začele nastajati prve prave politične stranke, sta dr. Janez Ev. Krek in dr. Ivan Tavčar, vodilna ideologa klerikalne in liberalne stranke, članom svojih strank in njihovim simpatizerjem povsem nedvoumno pojasnila, da sprava med obema političnima strankama sploh ni mogoča.

Teža preteklosti v kočevarskem pesemskem izročilu

Marija Klobčar

Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU

marija.klobcar@zrc-sazu.si

Prispevek predstavlja raziskavo tistega dela kočevarskega izročila, ki v dosedanjih razpravah slovenskih in nemških raziskovalcev ni bilo prepoznano kot prostor prehajanja ustvarjalnosti med obema skupnostma. Nekatere pripovedne, predvsem pa obredne, nabožne in otroške pesmi Kočevarjev namreč v dokazovanju vplivov z ene in druge strani niso ponujale ne vprašanj ne odgovorov.

Izhodišče za to raziskavo so bila zato sama pesemska besedila, temeljno orodje pa njihova primerjalna analiza, umeščena v zgodovinski kontekst. Pri tem se je raziskava oprla predvsem na pojave, ki jih v okviru dosedanjih razumevanj kočevarskega izročila ni bilo mogoče pojasniti. Posebno pozornost so namreč zbudili posamezni izrazi, skoraj identični slovenskim, navzoči v nekaterih pripovednih, predvsem pa v obrednih pesmih, ki so izražale največjo zavezanost tradiciji, in v mitologiji. Kot posebnost so izstopali tudi odsevi blaginje in značilnosti plemiškega sveta v pripovednih pesmih, ki jih ni bilo mogoče razložiti z okoljem, v katerega so se Kočevarji priselili. Te, doslej v slovenskih razpravah neopažene značilnosti se ne skladajo s trenutno veljavno razlago o izvoru Kočevarjev. Prispevek jih osvetljuje in utemeljuje z doslej premalo upoštevanimi ali pa povsem prezrtimi zgodovinskimi pričevanji.

Naša, vaša, njihova? O težavah z dediščino na Kočevskem

Anja Moric

Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU

anja.moric@zrc-sazu.si

Druga svetovna vojna ni zgolj drastično spremenila kulturne krajine na Kočevskem, pač pa je vplivala tudi na ohranjanje in razumevanje kulturne dediščine tega območja. Prej številčna nemško govoreča skupnost se je v letih 1941/42 preselila v nemški rajh, kar je prineslo skorajšnjo izgubo njene nesovne kulturne dediščine. Do različnih (re)prezentacij kočevarske dediščine posledično danes ne prihaja samo v Sloveniji, kjer je po vojni ostala peščica Kočevarjev, ampak tudi v izseljenskih skupnostih v Avstriji, Nemčiji, ZDA in Kanadi. Tako kot izseljenci, je tudi etnografsko gradivo iz predvojnega obdobja na Kočevskem danes raztreseno po različnih ustanovah v Sloveniji, Avstriji in Nemčiji, dogovor o tem, kdo je odgovoren za zbiranje in hranjenje podatkov, pa ne obstaja. Informacije o obširnem območju večinoma najdemo v tujini, v Sloveniji pa ne in so znanstvenikom težje dostopne.

Povojni čas je Kočevski prinesel še druge težave, in sicer so deli Kočevske pripadli t. i. zaprtemu vojaškemu območju, kočevski pragozdovi pa so postali prizorišče povojnih pobojev političnih nasprotnikov. Na drugi strani je po vojni nastalo več spomenikov padlim v drugi svetovni vojni. Zato je Kočevska kraj spomina več skupnosti in političnih strani, zaradi česar lahko tamkajšnjo dediščino označimo kot težavno. Težavna dediščina Kočevske je bila vse do osamosvojitve Slovenije leta 1991 odrinjena na stran oz. se o njej ni govorilo. Vse navedeno prebivalcem Kočevske pa tudi izseljenim Kočevarjem povzroča določene težave, nenazadnje pa določa tudi politični diskurz v Republiki Sloveniji. V prispevku predstavljam temeljne težave, do katerih prihaja v povezavi z dediščino na Kočevskem. Gre za dediščino ali dediščine? Čigava dediščina to je? Kaj se preučuje in kaj ne? Kaj je videno kot dediščina in kaj ne?

Spomeniškovarstvena vprašanja upravljanja in prezentacije »težavne« dediščine

Judita Podgornik Zaletelj

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto
judita.podgornik.zaletelj@zvkd.si

Dušan Štepec

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto
dusan.stepec@zvkd.si

Pri institucionalnem varovanju in ohranjanju dediščine se v vsakdanji praksi srečujemo tudi z lokacijami tako imenovane »težavne« dediščine. V teh primerih gre največkrat za dediščino, ki je nastala kot posledica vojnih konfliktov. Kot primer bomo predstavili izkušnje z varovanjem nepremične kulturne dediščine kočevskih Nemcev, narodnoosvobodilnega boja (NOB) in poveljskih pobojev na območju tistega dela Kočevskega roga, ki sodi v občine Dolenjske Toplice in Semič in jih pokriva ZVKDS, OE Novo mesto. Kočevski rog predstavlja obsežno gozdnato območje, kjer so se do danes ohranili številni ostanki nekdanjih kočevarskih naselij, stavb, pokopališč in različnih obeležij, povezanih z delovanjem NOB, in označenih lokacij poveljskih pobojev.

Raznolikost nosilcev, ki v posledicah vojne ne najdejo skupnih stališč (sprave), otežuje enoten pristop k upravljanju, varovanju in prezentaciji njihove dediščine. V prispevku bodo predstavljeni posamezni primeri antagonizmov in agonizmov, s katerimi se spomeniškovarstvena služba srečuje pri svojem delu. Samokritično bo izpostavljeno, ali je spomeniškovarstvena služba dovolj pozorna na vprašanja antagonistične, agonistične in kozmopolitske dediščine (po Kravanja 2018). To vprašanje bo še posebej aktualizirano na primeru označitve in prezentacije kočevarskih pokopališč, partizanskih grobišč in lokacij poveljskih pobojev na območju Kočevskega roga.

Izkušnje konservatorja z delom na odročnih območjih: primer Kočevske

Saša Renčelj Škedelj

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota
aleksandra.rencelj@zvkd.si

V svojem prispevku nameravam uvodoma na kratko predstaviti trenutno organizacijsko strukturo Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v navezavi na historična izhodišča organizacije službe za varovanje nepremične kulturne dediščine. Sledila bo predstavitev območja, za katerega je pristojna ZVKDS, OE Ljubljana, z grafičnim prikazom števila varovanih enot po občinah ter opredelitvijo, ali gre za registrirano dediščino ali spomenik. Slednje namreč med drugim odraža tudi to, kako natančno so bile izvedene topografije v določenih občinah ter koliko se posledično konservatorji z ovrednoteno dediščino aktivno ukvarjamo. Tako kot na ostalih območnih enotah ZVKDS, odročna ali težavna območja dediščine navadno predstavljajo od sedeža službe najbolj oddaljene občine; za OE Ljubljana so to Železniki, Zagorje ob Savi, Loška dolina, Loški Potok, Kočevje, Osilnica in Kostel. Delo v teh občinah zaradi same oddaljenosti pomeni manj navzočnosti odgovornega konservatorja, posledično pa slabše poznavanje terena in aktualnega dogajanja ter manj aktivnega konservatorskega nadzora nad posegi v dediščino. Manj ko smo konservatorji vpeti v aktualno dogajanje na terenu, manj ko imamo stika s ključnimi odločevalci v lokalnih skupnostih, slabše so možnosti za kvalitetno ohranjanje in usmerjanje lastnikov dediščine ali spomenikov k pravim odločitvam. Na kratko se bom to problematiko predstavila na primeru občine Kočevje. Za konec bom predstavila še, kaj nam je konservatorjem v pomoč pri delovanju na območjih t. i. težavne dediščine, in predlagala, kako bi delo v teh območjih lahko v prihodnje optimizirali.

Množična grobišča: antropološki pristopi in perspektive

Jaka Repič

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Univerze v Ljubljani

jaka.repic@ff.uni-lj.si

Slovenija je ena od mnogih držav sveta in Evrope, v kateri je evidentirano veliko število množičnih grobišč, Kočevsko pa je eno od območij, kjer so zelo znana množična grobišča vojnega in povojnega nasilja izpostavljena tako v smislu evidentiranja, raziskovanja, odkopavanja in dediščinjenja tega dela težke preteklosti. Z množičnimi grobišči se ukvarja veliko znanstvenih področij, npr. zgodovina, arheologija, fizična antropologija in kriminologija, heritologija, geografija, pravo, kulturna antropologija in druga.

Elisabeth Anstett poudarja predvsem številčnost in razširjenost množičnih grobišč, ki so nastala v vojnah in drugih nasilnih dogodkih v zadnjem stoletju. 20. stoletje pa ni bilo le čas porasta in razširitve množičnih grobišč, temveč tudi porast s tem povezanih raznolikih dejavnosti – raziskovanja, izkopavanja in identifikacije žrtev, komemoracij in drugih oblik spominjanja oziroma vzpostavljanja »težke dediščine«.

Množična grobišča so širše družbenopolitično in znanstveno relevantna, kar zahteva pregled in izjasnitev metodoloških in raziskovalnih pristopov tudi v socialni in kulturni antropologiji. Namen prispevka je pregled in izjasnitev možnih pristopov in perspektiv raziskovanja množičnih grobišč, kot so se izoblikovala v antropologiji, in sicer na podlagi različnih primerov po svetu (predvsem v Španiji, Argentini, Bosni in Hercegovini in Ruandi).

Kočevska v luči umetnostne topografije

Helena Seražin

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU

helena.serazin@zrc-sazu.si

V prispevku bo predstavljen kratek zgodovinski pregled topografiranja umetnostne dediščine na Kočevskem in pomen umetnostne topografije za poznavanje in razumevanje kulturne dediščine na tem območju Slovenije.

Najstarejši poskusi umetnostne topografije kočevskih spomenikov izpod peresa Viktorja Steske segajo v konec 19. stoletja. Naslednji se je z umetnostjo Kočevske v okviru Dolenjske ukvarjal šele France Stele, ki se je v tridesetih letih 20. stoletja s posameznimi spomeniki srečal pri svojem terenskem delu. Ob tem je ugotovil, da je za poznavanje in razumevanje lokalne umetnostne zgodovine, ki jo je prav na primeru Kočevske težko povezati z velikimi tokovi umetnostnega razvoja, najprej potrebna do podrobnosti izdelana topografija gradiva. Načrt je takoj po drugi svetovni vojni skušal uresničiti ob popisu vojne škode na kočevskih cerkvah, ki ga je leta 1947 zaupal v izdelavo svojemu učencu Marijanu Zadnikarju. To je postala prva po vojni izdelana umetnostna topografija, ki bi ji morale slediti še druge, s katerimi bi sistematično popisali umetnostno dediščino v vseh slovenskih pokrajinah. Zadnikar je ob pomoči ribniškega učitelja Janka Trošta in arhitekta Jožeta Kregarja v težkih razmerah uspel nesistematično topografsko dokumentirati okoli petdeset cerkva na zahodnem delu Kočevske in v okolici Kočevja, kasneje dopolnjene podatke pa je leta 1968 objavil v publikaciji *Gradivo za umetnostno topografijo Kočevske*, ki je zaradi številnih, po letu 1947 uničenih sakralnih spomenikov danes neprecenljive dokumentarne vrednosti. Zadnikarjevo pionirsko delo sta ob šestoletnici župnije Kočevje s krajšimi zapisi o cerkvah na Kočevskem slušala dopolniti Gojko Zupan in Mitja Ferenc v delu *Cerkve na Kočevskem nekoč in danes*, ki ga dopolnjuje leta 2006 izdan dodatek s Črmošnjiško dolino. Istega leta je izšla tudi knjiga *Sakralna dediščina Kočevske* v soavtorstvu že omenjenih Zupana in Ferenca ter Franceta Dolinarja, Blaža Resmana in Helene Seražin z obsežnim popisom vseh cerkva in kapel na širšem območju Kočevske. Prvi celostni topografski popis umetnostne dediščine Upravne enote Kočevje pa je šele leta 2010 pripravil in izdal Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU in s tem končno začel uresničevati Steletovo vizijo o sistematičnem popisu umetnostne dediščine na Slovenskem.

Kočevska v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU

Anja Serec Hodžar

Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU

anja.hodzar@zrc-sazu.si

Prispevek osvetljuje povezavo med zbirkami v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, zbiralnimi politikami v različnih obdobjih zbiranja ljudskih pesmi in pokrajino Kočevsko, ki je v določenem zgodovinskem trenutku doživela odselitev večine prebivalstva. Posebej zanimivo je to območje v luči dejstva, da se je tam pred drugo svetovno vojno govorilo nemško narečje. To je pomembno vplivalo na zbiralno politiko takratnih zbiralcev, saj je bila ta od romantike pa daleč v drugo polovico 20. stoletja usmerjena v zbiranje gradiva v slovenskem jeziku, tudi na območju slovenskih manjšin v zamejstvu in pri slovenskih izseljencih v drugih državah. V letih po drugi svetovni vojni, zlasti po letu 1953, ko je inštitut pridobil snemalno napravo, je zanimivo opazovati, kako se v gradivu odslikava ponovno naseljevanje tega območja in nam kaže fluidnost tradicije in tudi to, kako se ljudska pesem prenaša iz prostora v prostor. Z novimi raziskavami, s katerimi inštitut odpira svoje raziskovalno zanimanje tujim manjšinam v Sloveniji in zbirkam izseljencev iz slovenskega prostora v tujini, prihajamo do novih spoznanj o »potovanjih nesnovne dediščine«. Prispevek je nastal v okviru projekta *Teža preteklosti. Dediščina večkulturnega območja: primer Kočevske*.

Podoba drugega ali sosed v ogledalu soseda. Slovenija in Avstrija na presečišču medsebojnih odnosov

Marija Wakounig

Univerza na Dunaju

marija.wakounig@univie.ac.at

Danijel Grafenauer

Inštitut za narodnostna vprašanja

danijel.grafenauer@inv.si

Avstrija in Slovenija sta sosednji in prijateljski državi, geografsko in zgodovinsko tesno povezani, ki v sobivanju iščeta skupne interese ter poti. Skozi zgodovino so se med narodoma, državama in na čezmejnem območju izgradile določene predstave, stereotipi in predsodki na obeh straneh. Za analizo teh predsodkov je potrebno poznati zgodovino odnosov v tem prostoru, družbene silnice v določenih zgodovinskih in časovnih okvirjih ter ravnanje in politične odločitve družbenih elit v obeh državah. Šele tako si lahko razlagamo nastanek določenih stereotipov in predsodkov, ki, vsaj tako se zdi, marsikdaj pogojujejo ravnanje političnih elit v obeh državah, še posebej v zadnjem stoletju.

Nastanek nacionalnih gibanj in modernih držav je močno pospešil tudi nacionalna zgodovinopisja, ki so v preteklih dogodkih iskala konstitutivne ideje za oblikovanje svojih nacionalnih držav. Tako so se ustvarjali narodni stereotipi, ki so zgodovinske in takrat aktualne razmere in dogajanja posploševali do te mere, da so se posamezne predstave o narodu sosedu ustalile in se zasidrle v nacionalne ideologije. Tako so dobile družbeno priznanje in veljavo, dojemanje naroda soseda pa je bilo s tem filtrirano in abstrahirano. Ob tem je bilo, še posebej v 20. stoletju, jasno, da kar za en narod pomeni zmago, za drug, sosednji narod pomeni poraz.

V prispevku bom o analizirali vzroke in čas nastanka stereotipov, mitov in določenih predsodkov skozi zgodovino. Globoko zasidrane slike o narodu sosedu imajo pogosto svoj izvor v preteklosti, za sedanji čas in skupno sodelovanje pa predstavljajo določene ovire. Še posebej vplivajo na družbeno percepcijo narodnih manjšin v obeh državah, tako na slovensko narodno skupnost v Avstriji kot nemško govorečo etnično skupnost v Sloveniji.

Teža
preteklosti
Primer Kočevske